

Marta Romańczuk-Grącka

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ORCID: 0000-0001-7549-017X

marta.romanczuk@uwm.edu.pl

Zakaz dowodowy co do faktów objętych tajemnicą spowiedzi

Wprowadzenie

Problematyka zakazu dowodowego tajemnicy spowiedzi w polskim porządku prawnym jawi się z jednej strony jako dość szczegółowe zagadnienie procesowe, z drugiej zaś jako problem bardziej uniwersalny, sięgający do źródeł wolności religijnej człowieka. Wolność ta może być rozumiana zarówno w znaczeniu fizycznym (wolność działania lub zaniechania określonej czynności), moralnym (wolność czynienia dobra lub zła moralnego), jak i prawnym (wolność przewidziana przez normy prawne)¹. Tym jednak, co z natury nie podlega reglamentacji, jest ludzkie sumienie. Wolność sumienia jest możliwością osoby ludzkiej do podjęcia moralnego wyboru opartego na poznanych i uznanych wartościach prawdy i dobra. Wyraża się ona między innymi w możliwości swobodnego wyznania faktów dotyczących określonego postępowania oraz treści duchowych przeżyć podczas indywidualnej spowiedzi. Treści te mogą być interesujące z punktu widzenia organów procesowych, dlatego jedną z podstawowych gwarancji tej wolności jest zakaz dowodowy zeznań osoby duchownej co do faktów objętych tajemnicą spowiedzi. Godność sakramentu pokuty oraz jego ochrona w polskim systemie prawnym to nie tylko interesujące zagadnienie teoretyczne, ale również istotne w wymiarze praktycznym. Dzieje się tak głównie z powodu szczególnego charakteru chronionej materii podpadającej pod odmienne systemy prawne, co jest najbardziej – ale nie wyłącznie – widoczne na przykładzie prawa kanonicznego i prawa polskiego. Na tym tle pojawia się kilka interesujących kwestii, które w swym głównym nurcie sprowadzają się do pytania: Czy zakaz dowodowy tajemnicy spowiedzi w polskim porządku prawnym w wystarczającym stopniu pełni funkcje formalnej gwarancji wolności religijnej?

¹ M. Romańczuk-Grącka, *Karnoprawna ochrona wolności religii – wybrane zagadnienia*, „Studia Prawnoustrojowe” 2016, nr 33, s. 69.

Dualizm ochrony prawnej tajemnicy spowiedzi

Tajemnica spowiedzi funkcjonuje jako jedna z wielu tajemnic w obecnym państwowym porządku prawnym a jednocześnie posiada nieocenioną wartość w prawie kanonicznym². Tajemnice w polskim porządku prawnym pełnią funkcje ochronne w zakresie wyższych wartości publicznych lub indywidualnego dobra jednostki. Tworzą one konkretną fasadę ochronną i zapobiegawczą przed bezprawnym wykorzystaniem informacji, które z uwagi na swoją wrażliwość powinny kategorycznie pozostać poza publiczną oceną³. Generalnie tajemnice posiadają szczególnie duże znaczenie na płaszczyźnie normatywnej, dla której charakterystyczny jest przymus i represja wynikająca z prawa i postępowania karnego⁴.

Opierając się na dorobku doktryny, należy uznać, że prawo państwowe respektuje tajemnicę spowiedzi i realizuje jej założenia w konwencji zakazu dowodowego z uwagi na godność jednostki ludzkiej, ponieważ skorzystanie ze spowiedzi jako aktu religijnego i uznawanie jej tajemnicy jest prawem człowieka, a podstawą tego prawa jest niezbywalna godność ludzka⁵.

Upatrywanie źródeł prawnej ochrony tajemnicy spowiedzi w godności ludzkiej pozwala określić jej prawnonaturalny kontekst⁶. Tym samym jest to materia poddająca się regulacjom zarówno prawa świeckiego, jak i przepisom wewnętrznym kościołów i związków wyznaniowych w Polsce. Omawiana regulacja zakazuje przesłuchania duchownego, który uzyskał informacje o faktach przy udzielaniu sakramentu spowiedzi, pod warunkiem, że jest to spowiedź konfesyjna (indywidualna)⁷. Tego rodzaju spowiedź występuje w Kościele katolickim (obrządku łacińskiego i bizantyjsko-ukraińskiego), jak również w innych Kościołach działających na terenie RP, m. in. w Polskim Autokefalicznym Kościele Prawosławnym, w Kościele Starokatolickim Mariawitów czy w Kościele Polskokatolickim. Spowiedź indywidualną dopuszcza także Kościół Ewangelicko-Augsburski (luterkański), a także Kościół Anglikański (w Polsce jest to kapelania warszawska wchodząca w skład diecezji Gibraltaru w Europie)⁸.

² M. Wielec, *Zakaz dowodowy tajemnicy spowiedzi w postępowaniu karnym*, Warszawa 2012, s. 9.

³ M. Wielec, *Tajemnice w postępowaniu karnym*, „Monitor Prawniczy” 2014, nr 9, s. 488.

⁴ Idem, *Zakaz dowodowy tajemnicy spowiedzi na tle wybranych tajemnic w polskim porządku prawnym*, „Monitor Prawniczy” 2015, nr 23, s. 1282.

⁵ F.J. Mazurek, *Ochrona praw człowieka w świetle encyklik Jana XXIII*, „Kościół i Prawo” 1991, nr 9, s. 10.

⁶ Zob. M. Pastuszko, *Sakrament pokuty pojednania*, Kielce 1999, 387; S. Huet, *Sakrament pokuty w świetle teologii i psychologii*, cz. II, Warszawa 1959, 399–400.

⁷ T. Grzegorzczak, [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 1999, s. 426; R.A. Stefański, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, (red.) Z. Gostyński, Warszawa 1998, t. 1, s. 4.

⁸ M. Tomkiewicz, „Tajemnica spowiedzi” i „tajemnica duszpasterska” w procesie karnym, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 2, s. 51–52.

Z uwagi na fakt, że zdecydowana większość obywateli polskich deklaruje przynależność do Kościoła katolickiego⁹, przedmiotowy zakaz w głównej mierze dotyczy duchownych tego właśnie Kościoła. Należy również podkreślić, że Kościół ten dysponuje swoistym systemem prawnym, które wypełnia wymagania (*principles of legality*), które stawia prawdziwemu prawu prawoznawstwo¹⁰. Jest ono: 1) generalne, 2) promulgowane, 3) prospektywne, 4) jasne, 5) logiczne, 6) możliwe do wypełniania, 7) cechujące się stałością¹¹. Dlatego też zestawienie tego systemu z polskim systemem prawnym wymaga szczególnej uwagi. Z uwagi na dualizm regulacji tajemnicy spowiedzi w obu systemach istotne jest ustalenie, która z regulacji ma w tym przedmiocie charakter pierwotny, a która wtórny.

W literaturze panuje zgoda co do pierwotnego charakteru prawnokanonicznych źródeł tej instytucji. Fakt ten nie powinien dziwić, gdyż tajemnica spowiedzi związana jest całkowicie z domeną religijną. Zdaniem Moniki Abramek szczegółowych regulacji należy szukać w prawie kanonicznym, ponieważ prawo państwowe w tej kwestii posiada regulacje zaledwie „szczątkowe”¹². Podobnie wypowiada się Marcin Wielec, według którego zakaz dowodowy tajemnicy spowiedzi w swojej konstrukcji proceduralnej jest zaczerpnięty ze źródłowej dla niego kodyfikacji kanonicznej. Autor ten słusznie zauważa, że w przeciwieństwie do przepisów prawa państwowego, określa ona w miarę precyzyjnie kwestie związane z celebrą sakramentu spowiedzi, osobą duchownego, zakresem przedmiotowym i podmiotowym tajemnicy spowiedzi¹³.

Tajemnica spowiedzi jako przedmiot ochrony w prawie kanonicznym

Rozwiązania służące ochronie tajemnicy spowiedzi znajdujemy przede wszystkim na gruncie prawa kanonicznego obowiązującego w Kościele rzymskokatolickim, gdzie złamanie nakazu zachowania w tajemnicy wszystkiego, czego duchowny dowiedział się przy okazji spowiedzi, zagrożone jest surowymi sankcjami karnymi i szerokimi konsekwencjami¹⁴.

⁹ Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, do Kościoła katolickiego w Polsce należy 32,9 mln osób (liczba ochrzczonych); dane za: Mały Rocznik Statystyczny RP, Warszawa 2018.

¹⁰ L. Fuller, *The Morality of Law*, New Haven 1967, s. 39; J. Raz, *The Authority of Law. Essays on Law and Morality*, Oxford 1979, s. 216–217; Za: P. Kroczek, *Czy system prawa kanonicznego może być wzorcem dla systemu prawnego federacji państw?*, „Prawo Kanoniczne” 2016, nr 59(2), s. 75.

¹¹ P. Kroczek, *The Art of Legislation: the Principles of Lawgiving in the Church*, Kraków 2011, s. 38.

¹² M. Abramek, *Duchowny w procesie karnym – rozważania na kanwie zakazu dowodowego z art. 178 pkt 2 KPK*, „Monitor Prawniczy” 2019, nr 5, s. 271.

¹³ M. Wielec, *Zakaz dowodowy tajemnicy spowiedzi na tle...*, s. 1283.

¹⁴ Por. B.W. Zubert, *Sacramentale sigillum inviolabile est*, [w:] *Pro iure et vita. Wybór pism*, (red.) B.W. Zubert, Lublin 2005, s. 649–654; M. Pastuszko, *Sakrament pokuty i pojednania*, Kielce 1999, s. 401–410.

Na gruncie obecnie obowiązującego Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku¹⁵ (dalej: CIC) ochrona tajemnicy oraz sekretu spowiedzi jest realizowana zasadniczo w trzech kierunkach; na płaszczyźnie kanonicznego prawa cywilnego (kan. 983 i kan. 984), karnego (kan. 1388 § 1–2), a także procesowego (kan. 1550 § 2 pkt 2)¹⁶. Odpowiednie normy zawiera w tej materii również Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich z 1990 roku¹⁷.

Prawo kanoniczne określa przede wszystkim zakres przedmiotowy i podmiotowy tajemnicy spowiedzi. W zakresie przedmiotowym prawodawca postanawia w kan. 983 § 1 CIC: „Tajemnica sakramentalna jest nienaruszalna; dlatego nie wolno spowiednikowi słowami lub w jakikolwiek inny sposób i dla jakiegokolwiek przyczyny w czymkolwiek zdradzić penitenta”. Oznacza to, że swym zakresem przedmiotowym obejmuje nie tylko wyznane grzechy, lecz również wszelkie inne informacje, czyli wszystko to, co przy okazji spowiedzi penitent przekazał spowiednikowi, także nałożone zadośćuczynienie¹⁸. Przy tym podkreśla się, iż nie ma znaczenia, czy ich ujawnienie było konieczne, użyteczne, a nawet zbyt użyteczne¹⁹. Wskazuje na to również norma procesowa zawarta w kan. 1550 § 2 n. 2 CIC, która stanowi, że za niezdolnych do bycia świadkiem należy uznać „kapłanów w odniesieniu do wszystkiego, co poznali z sakramentu spowiedzi, chociażby penitent prosił o ujawnienie tego; co więcej tego co kogokolwiek i w jakikolwiek sposób zostało usłyszane z okazji spowiedzi, nie można w sądzie przyjąć nawet jako śladu prawdy”²⁰.

Z przytoczonych unormowań *expressis verbis* wynika niedopuszczalność naruszenia tajemnicy spowiedzi ani słowem, ani znakiem, ani też w jakikolwiek inny sposób. Stąd też żadna przyczyna nie może zwolnić spowiednika z obowiązku zachowania tajemnicy, a on sam powinien wystrzegać się, aby w niczym nie zdradzić penitenta²¹. Tajemnica sakramentalna jest pod tym względem niewzruszalna²².

¹⁵ Codex Iuris Canonici. Auctoritate Ioannis Pauli II promulgatus. Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Pallotinum 1984 (dalej jako CIC).

¹⁶ K.K. Adamczewski, *Godność sakramentu pokuty, a jego ochrona w prawie kanonicznym oraz systemie prawa polskiego*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2016, nr 25(2), s. 11.

¹⁷ Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium. Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, Libreria Editrice Vaticana 1990. Tłumaczenie w jęz. polskim: Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich, Lublin 2002.

¹⁸ Por. L. Adamowicz, *Wprowadzenie do prawa o sakramentach świętych według Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich*, Lublin 1999, s. 159; por. T. Rakoczy, *Ochrona tajemnicy spowiedzi. Zakaz wyjawiania okoliczności uciążliwych dla penitenta*, „Annales Canonici” 2011, nr 7, s. 133–137.

¹⁹ J. Syryjczyk, *Ochrona tajemnicy spowiedzi w świetle kanonicznego prawa karnego*, „Prawo Kanoniczne” 2001, nr 44 (1–2), s. 113.

²⁰ M. Wielec, *Zakaz dowodowy tajemnicy spowiedzi na tle...*, s. 1283.

²¹ Zob. L. Adamowicz, op. cit., s. 159; Z. Kwiatkowski, *Zakazy dowodowe w procesie karnym*, Kraków 2005, LEX.

²² M. Wielec, *Zakaz dowodowy tajemnicy spowiedzi na tle...*, s. 1283.

Tajemnica spowiedzi obowiązuje niezależnie od tego, czy rozgrzeszenie zostało udzielone, czy też nie, a ponadto sam fakt udzielenia bądź nieudzielenia rozgrzeszenia objęty jest jej zakresem²³. W zakres ochrony tajemnicy spowiedzi na gruncie prawa kanonicznego wchodzi wszystkie wiadomości przekazane podczas nawet niedokończonej spowiedzi²⁴. W doktrynie prawa kanonicznego przyjmuje się, że obejmuje ona nie tylko wyznane grzechy, ale także wszystko to, co z okazji spowiedzi zostało powierzone spowiednikowi²⁵. Warto zauważyć, że przedmiot spowiedzi ma charakter abstrakcyjny i nieprzewidywalny stąd jasne jest, że ochrona wyznania gwarantowana przez tajemnicę spowiedzi musi być szeroka i obejmować nie tylko wszystkie przedstawione przez penitenta wiadomości, lecz także cały przebieg spowiedzi²⁶. Tajemnicą objęte są również zachowania i reakcje emocjonalne penitenta jak zdenerwowanie, pewność siebie, płacz, krzyk itd. Poza ochroną tajemnicy spowiedzi pozostaje natomiast sam fakt odbycia spowiedzi. Chociaż wzbronione jest przesłuchanie jako świadka duchownego co do faktów poznanych podczas spowiedzi, to zakaz ten nie zabrania ujawnienia przez duchownego samego faktu, że ktoś ze spowiedzi skorzystał²⁷. Poza ochroną tajemnicy spowiedzi jest również wyznanie penitenta dokonane w celach poza religijnych i dokonane poza celem głównym spowiedzi. Chodzi tu o potencjalne zachowania podjęte w celach żartobliwych, dla pozorów, na niby²⁸.

Dla ochrony prawnej tajemnicy spowiedzi istotne znaczenie ma również jej zakres podmiotowy. Według kan. 983 § 1 CIC podmiotem tajemnicy sakramentalnej jest spowiednik, czyli każdy kapłan przyjmujący sakramentalne wyznanie grzechów. Zgodnie z dyspozycją kan. 965 CIC szafarzem sakramentu pokuty jest tylko kapłan, a więc prezbiter lub biskup. Ponadto do ważnego udzielenia rozgrzeszenia wymaga się, aby kapłan prócz władzy święceń posiadał specjalne upoważnienie, które może uzyskać na mocy samego prawa lub przez akt udzielenia ze strony kompetentnej władzy. Jeśli jednak po stronie duchownego zachodzą braki co do posiadania owego upoważnienia, to z takiej spowiedzi informacje powinny również podlegać ochronie²⁹.

Do bezwzględnego obowiązku zachowania tajemnicy spowiedzi zobowiązany jest szafarz również będący w karach kościelnych. Obowiązek zachowania tajemnicy spowiedzi spoczywa także na tych duchownych, którzy zostali

²³ B. Pieron, *Ochrona tajemnicy spowiedzi w prawie polskim*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 2012, nr 11, s. 323.

²⁴ J.S. Płatek, *Sprawowanie sakramentu pokuty i pojednania*, Częstochowa 2001, s. 379.

²⁵ L. Adamowicz, op. cit., s. 159.

²⁶ J. Syryjczyk, op. cit., s. 113.

²⁷ Wyrok Sądu Najwyższego z 24 stycznia 1932 r., sygn. II 1 K 1048/32, Zb. OSN 1932, poz. 231; F. Prusak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 1999, s. 548.

²⁸ M. Pastuszko, op. cit., s. 176 i n.

²⁹ Por. B. Rakoczy, *Tajemnica spowiedzi w polskim postępowaniu cywilnym, karnym i administracyjnym*, „Przegląd Sądowy” 2003, nr 11–12, s. 133.

przeniesieni ze stanu duchownego do świeckiego zgodnie z przepisami kościelnymi. Kan. 290–293 określa sposoby oraz prawne skutki utraty stanu duchownego. Wśród nich jest zakaz wykonywania aktów władzy święceń, z wyjątkiem udzielenia abszolucji (rozgrzeszenia) osobom znajdującym się w niebezpieczeństwie śmierci nawet w obecności kapłana upoważnionego do słuchania spowiedzi³⁰.

W tym miejscu należy również zaznaczyć, że prawo kanoniczne obok tajemnicy sakramentalnej, która związana jest ze spowiednikiem, wyróżnia także tzw. sekret spowiedzi (kan. 983 § 2 CIC). Obowiązek zachowania sekretu spoczywa na tłumaczu oraz innych osobach, które mogły w jakikolwiek sposób zdobyć wiadomości lub informacje powierzone w czasie spowiedzi. Chodzi zatem o tych wszystkich, którzy celowo (podstępnie) bądź przez przypadek poznali wyznane grzechy³¹.

Prawodawca kościelny, stojąc na straży tajemnicy spowiedzi na gruncie prawa karnego materialnego, wprowadza normy przewidujące dotkliwe sankcje za złamanie przyjętego zobowiązania. Podkreśla się, że naruszenie tajemnicy spowiedzi zaliczane jest do kategorii najcięższych przestępstw kościelnych. Prawna kwalifikacja tego czynu zależy od tego, czy sprawca pogwałcił tajemnicę sakramentalną (kan. 1388 § 1 CIC), czy sekret spowiedzi (kan. 1388 § 2 CIC). Pierwsze z nich może być popełnione tylko przez spowiednika. Naruszenie tajemnicy spowiedzi w sposób bezpośredni podlega ekskomunice wiążącej mocą samego prawa, zastrzeżonej Stolicy Apostolskiej, zaś naruszenie jej w sposób pośredni podlega ukaraniu inną karą stosowną do ciężkości popełnionego przestępstwa. Zdrada sekretu spowiedzi zagrożona jest obligatoryjną sprawiedliwą karą, nie wyłączając ekskomuniki³².

Tajemnica spowiedzi jako przedmiot ochrony w polskim systemie prawnym

Zgodnie z art. 25 ust. 2 Konstytucji RP, „władze publiczne w Rzeczypospolitej Polskiej zachowują bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zapewniając swobodę ich wyrażania w życiu publicznym”. Ponadto art. 25 ust. 3 Konstytucji RP wyraża zasadę autonomii kościołów i związków wyznaniowych. Regulacja konstytucyjna implikuje zatem konieczność respektowania założeń prawa kościelnego. Zasada autonomii jest bowiem pierwszym źródłem funkcjonowania zakazu dowodo-

³⁰ J. Krukowski, *Święci szafarze, czyli duchowni*, [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 2/1, (red.) J. Krukowski, Poznań 2005, s. 117.

³¹ B. Pieron, op. cit., s. 325–326.

³² B. Pieron, op. cit., s. 326; Por. M. Tomkiewicz, op. cit., s. 53; por. M. Wielec, *Zakaz dowodowy tajemnicy spowiedzi na tle...*, s. 1283.

wego tajemnicy spowiedzi w polskich procedurach. Każde działanie nakierowane na wykorzystanie faktów ujawnionych podczas spowiedzi stanowi bezpośrednio złamanie tej konstytucyjnej zasady³³.

Korzystanie ze spowiedzi lub z innych czynności o charakterze religijnym wpisuje się mocno przede wszystkim w realizację obowiązującej zasady niezbywalnej godności człowieka (art. 30 Konstytucji RP). Stanowi także urzeczywistnienie zagwarantowanych konstytucyjnie zasad autonomii Kościoła i państwa (art. 25 Konstytucji RP) oraz prawa do wolności religijnej (art. 53 ust. 1 Konstytucji RP). Respektowanie tajemnicy spowiedzi znajduje również swe mocne powiązanie z zasadami prawa do prywatności (art. 47 Konstytucji RP) oraz prawa do swobodnego komunikowania się (art. 49 Konstytucji RP). Trzeba mieć przy tym świadomość, iż wymienione zasady stanowią fundamentalne źródło wszelkich państwowych aktów normatywnych respektujących tajemnicę spowiedzi³⁴.

Duchowni oraz osoby zakonne korzystają z praw i podlegają obowiązkom na równi z innymi obywatelami we wszystkich dziedzinach życia państwowego, politycznego, gospodarczego i kulturalnego. Są jednak w ramach obowiązujących przepisów prawa zwolnieni z obowiązków niemożliwych do pogodzenia ze sprawowaną funkcją osoby duchownej lub zakonnej.

Termin „osoba duchowna” nie jest definiowany ustawowo, jednakże – posiłkując się orzecznictwem Sądu Najwyższego – można stwierdzić, że duchownym w znaczeniu wyżej podanym jest „osoba należąca do Kościoła katolickiego lub innego Kościoła albo związku wyznaniowego, która wyróżnia się spośród ogółu wyznawców danej religii tym, że powołana została do stałego organizowania i sprawowania kultu religijnego”³⁵. Wymogi stawiane duchownemu, w tym wymogi, jakie winien spełniać spowiednik, określają przepisy wewnętrzne poszczególnych Kościołów³⁶.

Przykładem takiego zwolnienia jest chociażby przepis Kodeksu postępowania karnego z 6 czerwca 1997 roku³⁷ (dalej k.p.k.) wprowadzający zakaz dowodowy w odniesieniu do przesłuchania w charakterze świadka osoby duchownej co do faktów, o których dowiedział się podczas spowiedzi (art. 178 pkt 2 k.p.k.). Również w postępowaniu administracyjnym świadkami nie mogą być osoby duchowne (art. 82 pkt 3 Kodeksu postępowania administracyjnego z 14 czerwca 1960 roku³⁸).

³³ M. Wielec, *Zakaz dowodowy tajemnicy spowiedzi w postępowaniu karnym...*, s. 155.

³⁴ K.K. Adamczewski, op. cit., s. 17.

³⁵ Uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego z 16 maja 1992 r., sygn. I KZP1/91, OSNK 1992, nr 7–8, poz. 46.

³⁶ M. Tomkiewicz, op. cit., s. 52.

³⁷ Dz.U. z 1997 r., Nr 89, poz. 555.

³⁸ Dz.U. z 1960 r., Nr 30, poz. 168.

Podobne rozwiązanie przyjęto w art. 195 pkt 3 ustawy z 29 sierpnia 1997 roku – Ordynacja podatkowa³⁹, gdzie ustawodawca stanowi, że świadkami nie mogą być duchowni prawnie uznanych wyznań co do faktów objętych tajemnicą spowiedzi. Także w ustawie z 23 grudnia 1994 roku o Najwyższej Izbie Kontroli⁴⁰ w art. 43 pkt 2 postanowiono, że nie wolno przesłuchiwać jako świadka duchownego co do faktów, o których dowiedział się przy spowiedzi.

Wszystkie z wymienionych zakazów dowodowych mają charakter bezwzględny, co oznacza że dowód z przesłuchania świadka jest w tym przypadku całkowicie niedopuszczalny⁴¹. Przepisy proceduralne w takim przypadku czynią osobę duchowną całkowicie niezdołną do złożenia zeznań objętych tajemnicą spowiedzi⁴².

Również Kodeks postępowania cywilnego z 17 listopada 1964 roku⁴³ w art. 261 § 2 gwarantuje duchownemu prawo do odmowy zeznań co do tych faktów, jednak tajemnica spowiedzi podlega tu jedynie względnej ochronie. Uprawnienie do odmowy zeznań przez duchownego zostało redakcyjnie umieszczone w jednym przepisie razem z prawem do odmowy złożenia zeznań przysługującego małżonkom stron, ich wstępnym, zstępnym, rodzeństwu, powinowatym oraz pozostającym ze stroną w stosunku przysposobienia. Ponadto świadek może odmówić odpowiedzi na pytanie, jeżeli zeznanie mogłoby narażić jego lub jego bliskich na odpowiedzialność karną, hańbę lub dotkliwą i bezpośrednią szkodę majątkową albo zeznanie mogłoby być połączone z pogwałceniem istotnej tajemnicy zawodowej. Odmowa złożenia zeznań jest czynnością faktyczną, a sąd każdorazowo poddaje własnej ocenie przesłanki uzasadniające skorzystanie z tego prawa⁴⁴. Względny charakter ochrony tajemnicy spowiedzi w postępowaniu cywilnym stwarza sytuację, w której duchowny występujący w charakterze świadka, w przypadku posiadania informacji dotyczących danej sprawy, które powziął w czasie spowiedzi, może swobodnie skorzystać z przysługującego mu prawa i zdecydować o tym, czy ma odmówić złożenia zeznań, czy takie zeznanie złożyć. W przypadku decyzji o złożeniu zeznań, w przeciwieństwie do wcześniej omówionego pierwszego modelu (bezwzględnego zakazu dowodowego), sąd takie zeznanie przyjmie, a złożone informacje i wyjaśnienia będą stanowić dowód w sprawie. W literaturze jednak słusznie się podkreśla, że ze względu na zasadę autonomii i niezależności kościoła od państwa, która wymaga wzajemnego poszanowania, nawet w przypadku wyrażenia zgody przez duchownego na złożenie zeznań, sąd – mając

³⁹ Dz.U. z 1997 r., Nr 137, poz. 926.

⁴⁰ Dz.U. z 1995 r., Nr 13, poz. 59.

⁴¹ K. Marszał, *Proces karny. Zagadnienia ogólne*, Katowice 2008, s. 296

⁴² B. Rakoczy, *Tajemnica spowiedzi w polskim postępowaniu...*, s. 137.

⁴³ Dz.U. z 1964 r., Nr 43 poz. 296.

⁴⁴ K. Piasecki K., *Dowody*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do artykułów 1–505*, t. 1, (red.) K. Piasecki, Warszawa 2006, s. 1076.

na względzie poszanowanie tajemnicy spowiedzi – nie powinien takich zeznań przyjąć⁴⁵.

Przyjęte rozwiązania, szczególnie na gruncie przepisów prawa polskiego, mają na celu uznanie tajemnicy spowiedzi ze względu na szacunek państwa do Kociołów i innych związków wyznaniowych, a także ze względu na godność osoby przystępującej do spowiedzi⁴⁶. Podkreśla się ponadto, że ingerencja w treść spowiedzi skutkowałaby ograniczeniem zaufania wiernych do osoby duchownej, stąd też nie może zostać zaakceptowana⁴⁷.

Szczególna ochrona tajemnicy spowiedzi w polskim postępowaniu karnym

Zakaz dowodowy w polskim postępowaniu karnym ma już swoją wieloletnią tradycję. Zgodnie z art. 101 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 19 marca 1928 roku – Kodeks postępowania karnego⁴⁸, „nie wolno [było – przyp. aut.] przesłuchać jako świadka: a) duchownego – co do faktów o których dowiedział się na spowiedzi”. W ustawie z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego⁴⁹ analogiczną regulację stanowił art. 161 pkt 2, zgodnie z którym „nie wolno [było – przyp. aut.] przesłuchiwać jako świadków duchownego co do faktów, o których dowiedział się przy spowiedzi”⁵⁰. W aktualnie obowiązującej ustawie z 6 czerwca 1997 roku k.p.k.⁵¹ o zakazie przesłuchania duchownego spowiednika występującego w procesie jako świadek stanowi art. 178 pkt 2 k.p.k.

Aby naruszenie tego zakazu wywołało określone skutki procesowe, duchowny musi przede wszystkim uzyskać status świadka w danym postępowaniu. Jednak procedura karna nie eliminuje w ten sposób wszystkich duchownych jako świadków w procesie⁵². Na tym tle w literaturze można odnotować dwa stanowiska dotyczące obowiązku stawiennictwa osoby duchownej na wezwanie sądu. Piotr Hofmański, Elżbieta Sadzik i Kazimierz Zgryzek twierdzą,

⁴⁵ B. Rakoczy, *Tajemnica spowiedzi w polskim postępowaniu...*, s. 129; B. Pieron, op. cit., s. 331.

⁴⁶ B. Rakoczy, *Tajemnica spowiedzi w polskim postępowaniu...*, s. 129.

⁴⁷ Por. P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, Warszawa 2007, s. 817.

⁴⁸ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 19 marca 1928 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz.U. z 1928 r., Nr 33, poz. 313).

⁴⁹ Ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz.U. z 1969 r., Nr 13, poz. 96.

⁵⁰ J. Bafia, J. Bednarzak, M. Fleming, S. Kalinowski, H. Kempisty, M. Siewierski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 1971, s. 211.

⁵¹ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 30, 413, 568.

⁵² M. Wielec, *Zakaz dowodowy tajemnicy spowiedzi w postępowaniu karnym...*, s. 231.

że w takim przypadku osoba duchowna nie ma takiego obowiązku, a wszelkie próby podejmowane w celu zdyscyplinowania takiego świadka należy uznać za bezpodstawne⁵³. Zgodnie z odmiennym stanowiskiem prezentowanym m. in. przez M. Wielca duchowny dopiero po jego wezwaniu przez organ procesowy może odmówić zeznań obejmujących fakty chronione obowiązującą go tajemnicą. Bezsprzecznie duchownego wezwanego na świadka w toczącym się postępowaniu karnym obowiązują wszelkie supozycje dotyczące świadka, łącznie z art. 177 k.p.k. Dlatego też pomimo subiektywnego przekonania spowiednika, że przesłuchanie będzie dotyczyło informacji uzyskanych podczas spowiedzi, ma on obowiązek podporządkować się decyzji organu procesowego i stawić się. W konsekwencji niedopuszczalna jest pisemna notyfikacja duchownego o tym, że nie będzie on zeznawał ze względu na art. 178 pkt 2 k.p.k.⁵⁴.

Właściwe w tym względzie wydaje się stanowisko drugie, ponieważ duchowny może być świadkiem w zakresie nieobjętym tajemnicą spowiedzi. Wprawdzie sam podejmuje decyzję co do tego zakresu, jednak nie może przewidzieć wszystkich pytań, jakie zada mu organ procesowy. Ten zaś w każdym wypadku powinien dać wiarę oświadczeniu spowiednika o zasadnym powołaniu się na tajemnicę spowiedzi, polegając w tym przypadku na jego autorytecie jako osoby duchownej oraz powadze sakramentu pokuty⁵⁵.

Procedura karna nie uwzględnia woli samego penitenta odnośnie do ujawnienia treści spowiedzi⁵⁶. Nie jest możliwe zwolnienie duchownego z tej tajemnicy, chociażby sam duchowny lub jego penitent na takie przesłuchanie wyrazili zgodę⁵⁷. Organ procesowy nie może uchylić zakazu, nawet jeśli oskarżony by się tego wprost domagał. Indyferentna prawnie jest tu również wola złożenia zeznań przez duchownego⁵⁸. Może się zdarzyć, że osoba która skorzystała wcześniej z sakramentu spowiedzi może mieć interes w tym, aby duchowny zeznał pewne fakty przed organem procesowym. Zakaz z art. 178 pkt 2 k.p.k. ma jednak charakter bezwzględny – nie przyznaje prawa do decydowania o zwolnieniu z tajemnicy spowiedzi zarówno penitentowi, jak i duchowemu. Bez znaczenia pozostaje przy tym fakt, że treść przyszłego zeznania jest dla penitenta korzystna⁵⁹.

⁵³ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, op. cit., s. 815.

⁵⁴ M. Wielec, *Zakaz dowodowy tajemnicy spowiedzi w postępowaniu karnym...*, s. 236; K. Boratyńska, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, (red.) A. Sakowicz, Warszawa 2018, s. 522.

⁵⁵ M. Wielec, *Zakaz dowodowy tajemnicy spowiedzi w postępowaniu karnym...*, s. 250–251.

⁵⁶ M. Jurzyk, *Ochrona spowiedzi w postępowaniu dowodowym a prawa penitenta i duchownego*, „Radca Prawny” 2004, Nr 2, s. 76; B. Rakoczy, *Tajemnica spowiedzi w polskim postępowaniu...*, s. 137;

⁵⁷ M. Tomkiewicz, op. cit., s. 53.

⁵⁸ K. Boratyńska, op. cit., s. 521.

⁵⁹ M. Wielec, *Zakaz dowodowy tajemnicy spowiedzi w postępowaniu karnym...*, s. 241; C. Kulesza, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, (red.) K. Dudka, Warszawa 2018, s. 374; wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 18 lutego 2015 r., sygn. II Aka 270/14, LEX nr 1668674.

W wypadku gdyby doszło do przesłuchania duchownego na okoliczności, które objęte są zakazem przesłuchania, dowód taki nie może być wykorzystany⁶⁰. Dopuszczenie możliwości przełamania zakazu czyniłoby go relatywnym, zależnym od organu procesowego. Odstępstwa od tego zakazu nie można akceptować z uwagi na racje, które stały się przyczyną jego wprowadzenia⁶¹.

Należy zgodzić się jednak z poglądem, że jeżeli osoba, której wyznania złożone szafarzowi sakramentu chroni tajemnica spowiedzi, chce złożyć zeznania dotyczące chronionych treści, to organ procesowy powinien mu to umożliwić⁶². W tym sensie penitent jest dysponentem wiadomości pochodzących ze spowiedzi⁶³. Należy podkreślić, że choć dyskrecja penitenta nie jest obwarowana karą w Kościele katolickim, to zaleca się jej zachowanie. Inne Kościoły regulują te kwestie we własnym zakresie. Do zachowania tajemnicy spowiedzi penitent zobowiązany jest na przykład w Kościele Ewangelicko-Augsburskim, o czym stanowi § 106 Pragmatyki Służbowej tego Kościoła⁶⁴.

Zakaz dowodowy dotyczy wyłącznie faktów, o których duchowny dowiedział się przy spowiedzi, a nie obejmuje uzyskanych w rozmowie z oskarżonym lub innymi osobami oraz poznanych podczas wykonywania innych funkcji duszpasterskich⁶⁵. Teoretycznie wystąpić może sytuacja, kiedy duchowny był naocznym świadkiem zdarzenia, które następnie stanowiło przedmiot spowiedzi. W tej sytuacji będziemy mieli do czynienia z sytuacją, gdy obowiązek zeznania i zakazu przesłuchania na okoliczność spowiedzi nakładają się na siebie. W doktrynie w takim przypadku zarówno dopuszcza się możliwość przesłuchania⁶⁶, jak i neguje taką ewentualność⁶⁷.

W pierwszym nurcie mieści się pogląd Piotra Krzysztofa Sowińskiego, że w „toku procesu można przesłuchać duchownego, który – co prawda wyspowiadał oskarżonego – wcześniej jednak był naocznym świadkiem zdarzenia stanowiącego następnie przedmiot spowiedzi, a którego to duchownego oskarżony mógł świadomie wybrać na swojego spowiednika, chcąc mu w ten sposób

⁶⁰ R.A. Stefański, S. Zablocki, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 167–296*, tom 3, (red.) R.A. Stefański, S. Zablocki, LEX 2019; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, op. cit., s. 815; D. Gruszecka, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, (red.) J. Skorupka, Warszawa 2016, s. 388.

⁶¹ W. Daszkiewicz, *Glosa do wyroku SN z 22.02.1978 r., I KR 12/78*, OSPiKA 1979, nr 7–8, s. 354.

⁶² B. Rakoczy, *Tajemnica spowiedzi w polskim postępowaniu...*, s. 134.

⁶³ M. Tomkiewicz, op. cit., s. 53.

⁶⁴ Pragmatyka Służbowa Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej zatwierdzona na 4. Sesji Synodu X Kadencji ze zmianami dokonanymi do 4. Sesji Synodu XII Kadencji; za: M. Tomkiewicz, op. cit., s. 55.

⁶⁵ M. Cieślak, *Zagadnienia dowodowe w procesie karnym*, t. 1, Warszawa 1955, s. 272–273; T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1–467*, Warszawa 2014, s. 613; K.T. Boratyńska, op. cit., s. 522.

⁶⁶ P.K. Sowiński, *Prawo świadka do odmowy zeznań w procesie karnym*, Warszawa 2004, s. 29.

⁶⁷ Z. Kwiatkowski, *Zakazy dowodowe w procesie karnym*, Kraków 2005, s. 174.

zapieczętować usta”⁶⁸. Również zdaniem Zbigniewa Kwiatkowskiego zakaz nie obejmuje informacji uzyskanych z innych źródeł, jak tylko podczas sakramentu pokuty. Autor ten jednocześnie zauważa, że duchowny mógłby mieć trudności w oddzieleniu faktów, które uzyskał przy spowiedzi od tych, które zaobserwował jako naoczny świadek zdarzenia⁶⁹. Inne stanowisko prezentuje Bartosz Rakoczy, który powołuje się na znaczenie słownikowe czasownika „dowiedzieć się”, czyli „otrzymać (otrzymywać) wiadomość, zostać poinformowanym (być informowanym)”⁷⁰. Nie muszą więc to być zdaniem tego autora informacje nieznanne odbiorcy – wystarczy, że zostały mu zakomunikowane. Podkreśla on również fakt, że rozróżnienie i oddzielenie faktów, o których spowiednik dowiedział się od penitenta, od tych, które sam zaobserwował, byłoby trudne do wykonania i zweryfikowania⁷¹.

Mimo wyżej określonych problemów, należałoby przyjąć, że w aktualnym stanie prawnym powinno się takiego duchownego przesłuchać. W świetle art. 178 pkt 2 k.p.k., który nie obejmuje tzw. tajemnicy duszpasterskiej, jest to jedyne słuszne rozwiązanie⁷². Ponadto jeżeli np. byłby on jedynym świadkiem danego zdarzenia, to oskarżony mógłby w bardzo prosty sposób udaremnić osiągnięcie celu procesu karnego, a zatem pociągnięcie sprawcy do odpowiedzialności. Nie należy wszak zapominać, że procedura karna powinna chronić nie tylko interesy oskarżonego, ale także pokrzywdzonego. W świetle tych uwag, duchowny ma zatem prawny obowiązek zawiadomienia o popełnionym przestępstwie, jeżeli należy ono do katalogu z art. 240 Kodeksu karnego⁷³, jednak wyłącznie w sytuacji, gdy posiada informacje dotyczące karalnego przygotowania, usiłowania lub popełnienia danego czynu przestępnego, które zacerpnął nie pełniąc funkcji spowiednika⁷⁴. W przeciwnym razie powstałaby kolizja dóbr prawnie chronionych pomiędzy interesem wymiaru sprawiedliwości karnej a tajemnicą spowiedzi stanowiącej gwarancję wolności religijnej jako prawa podmiotowego. Prawo karne materialne w takim przypadku zwykle odwołuje się do instytucji stanu wyższej konieczności z art. 26 Kodeksu karnego, dlatego też i w takiej sytuacji należałoby poddać tę kolizję typowym dla niej testom proporcjonalności i konieczności. Jest to zagadnienie istotne, jednak z racji, iż przedmiotowo stanowi odrębny od zakazu dowodowego problem badawczy, wymaga dogłębnej i wielopłaszczyznowej analizy w osobnej publikacji.

⁶⁸ P.K. Sowiński, op. cit., s. 29.

⁶⁹ Z. Kwiatkowski, op. cit., s. 174.

⁷⁰ *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 1, (red.) S. Dubisz, Warszawa 2003, s. 684.

⁷¹ B. Rakoczy, *Tajemnica spowiedzi w polskim postępowaniu...*, s. 131; J. Kosonoga, *System środków dyscyplinujących uczestników postępowania karnego*, LEX 2014.

⁷² Por. M. Kurowski, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Tom I. Art. 1–424*, (red.) D. Świecki, LEX 2018; K. Boratyńska, op. cit., s. 522.

⁷³ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1950, 2128; z 2020 r., poz. 568.

⁷⁴ M. Abramek, op. cit., s. 275–276.

Wynikający z art. 178 pkt 2 k.p.k. zakaz odnoszący się do osoby duchownego koreluje natomiast z treścią art. 196 § 1 k.p.k. W myśl powołanego przepisu, duchowny, o którym mowa w art. 178 k.p.k., nie może być powołany w danej sprawie również w charakterze biegłego⁷⁵.

Należy podkreślić, że zakaz dowodowy nie jest tożsamy z zakazem dowodzenia. Możliwe jest udowodnienie faktów wiadomych dla osób objętych zakazem za pomocą innych środków dowodowych, np. zeznań innych osób, którym oskarżony fakty te wyjawiał⁷⁶.

Podsumowanie

Gwarancje formalne wolności religijnej to środki ochrony prawnej, przy użyciu których można domagać się naprawienia szkody, zadośćuczynienia za doznaną krzywdę czy wymierzenia kary wobec sprawcy w związku z naruszeniem gwarancji materialnych⁷⁷. Mowa o międzynarodowych i krajowych środkach kontroli podstawowych praw człowieka.

Oprócz środków kontroli krajowej o charakterze prawnokonstytucyjnym (skarga konstytucyjna o zbadanie zgodności z ustawą zasadniczą do Trybunału Konstytucyjnego oraz prawo do pomocy Rzecznika Praw Obywatelskich, a także Rzecznika Praw Dziecka) szczególną funkcję ochronną wypełnia w tym przedmiocie prawo karne. Wśród nich szczególne znaczenie ma zakaz dowodowy tajemnicy spowiedzi. Jednym z założeń regulacji art. 178 k.p.k. jest ochrona wartości tak istotnych społecznie, że ustawodawca nadał im swoisty prymat nawet nad zasadą prawdy materialnej. W konsekwencji ochrona ta winna rozciągać się na wszystkie desygnaty tych wartości⁷⁸. W doktrynie zauważa się, że przedmiotowy przepis nie pełni jednak takiej funkcji albo pełni ją jedynie w ograniczonym stopniu. Aby zakaz dowodowy tajemnicy spowiedzi pełnił funkcję środka realizacji gwarancji wolności sumienia i religii, należy dokonać jego doprecyzowania na płaszczyźnie normatywnej. Uściślenia warto dokonać w dwóch płaszczyznach – zarówno przedmiotowej, jak i podmiotowej.

W zakresie przedmiotowym, należy zauważyć, że tajemnicą spowiedzi nie są objęte inne wiadomości, o których duchowny dowiedział się w związku z pełnieniem swych obowiązków, jeśli nie wynikają one wprost ze spowiedzi⁷⁹. Spowiedź nie jest jednak jedyną, praktykowaną przez wierzących

⁷⁵ M. Tomkiewicz, op. cit., s. 54.

⁷⁶ K. Boratyńska, op. cit., s. 522.

⁷⁷ M. Makarska, *Przestępstwa przeciwko wolności sumienia i wyznania w Kodeksie karnym z 1997 roku*, Lublin 2005, s. 25, 44.

⁷⁸ M. Tomkiewicz, op. cit., s. 56.

⁷⁹ K. Boratyńska, op. cit., s. 522.

formą kontaktów o charakterze duchowym. Wierni mogą również korzystać z rozmów duszpasterskich i porad duchowych, w których stopień poufności bywa do spowiedzi zbliżony. Relacje te objęte są w prawie wewnętrznym Kościołów „tajemnicą duszpasterską”. Tego rodzaju ochronę przewiduje wprost § 105 Pragmatyki Służbowej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, w którym naruszenie „tajemnicy duszpasterskiej” jest traktowana na równi z naruszeniem „tajemnicy spowiedzi” (w obu przypadkach duchownemu grozi utrata urzędu). Jak słusznie zauważa Małgorzata Tomkiewicz, w Kościele katolickim tajemnica duszpasterska nie jest regulowana *expressis verbis*, jednakże wynika z kan. 220 CIC. Zakres przedmiotowy nie uwzględniający swoim zakresem wspomnianych praktyk pozasakramentalnych, wydaje się stanowić lukę zagrożającą wolności sumienia i wyznania⁸⁰. Wolność ta ma zasadać się na równości prawnej, równości wobec prawa, równouprawnieniu wszystkich kościołów i związków wyznaniowych, tzn. na posiadaniu przez nie takich samych praw bez względu na wielkość, zasługi i tradycje⁸¹. Różnice w zakresach reglamentacji poszczególnych Kościołów tajemnicy spowiedzi i tajemnicy duszpasterskiej powinny stanowić argument za rozszerzeniem zakresu przedmiotowego zakazu dowodowego określonego w art. 178 pkt 2 k.p.k. o tajemnicę duszpasterską. Wniosek ten wypływa z aksjologii konstytucyjnej oraz prymatu wolności religijnej jako prawa podstawowego człowieka wynikającej z jego godności nad pozostałymi zasadami procesu karnego.

Jednym z desygnatów wolności sumienia i religii jest poszanowanie godności ludzkiej w wymiarze jej uczuć religijnych, w tym poszanowanie prywatności. Dlatego też w myśl za M. Tomkiewicz należy stwierdzić, że zawężenie zakazu w zakresie podmiotowym jedynie do osób duchownych (mimo że informacje ze spowiedzi mogą posiadać również i inne osoby) sprawia, iż przedmiotowa norma nie zabezpiecza w sposób pełny i właściwy wartości, dla ochrony których została ustanowiona⁸². Należy zgodzić się z wysuwanymi w doktrynie postulatami pod adresem prawodawcy, by rozszerzyć zakres przepisu art. 178 pkt 2 k.p.k. na wszystkie osoby, które w jakikolwiek sposób pozyskały informacje ze spowiedzi⁸³. Przyjęcie tego rodzaju konstrukcji prawnej niewątpliwie przyczyniłoby się do pełniejszej oraz realniejszej ochrony tajemnicy spowiedzi.

Należy w końcu dostrzec nieścisłość systemową wynikającą z obecności w polskim porządku prawnym dwóch modeli zakazu dowodowego. Większość z nich – jak wyżej wykazano – reguluje zakaz dowodowy tajemnicy spowiedzi w sposób bezwzględny. Na względny charakter ochrony tajemnicy spowiedzi

⁸⁰ M. Tomkiewicz, op. cit., s. 60–63.

⁸¹ J. Sobczak, M. Gołda-Sobczak, *Wolność sumienia i wyznania jako prawo człowieka*, „Annales UMCS” 2012, vol. XIX, nr 1, s. 37.

⁸² M. Tomkiewicz, op. cit., s. 56.

⁸³ A. Laskowska, *Dowody w postępowaniu cywilnym uzyskane w sposób sprzeczny z prawem*, „Państwo i Prawo” 2003, nr 12, s. 94–96; M. Jurzyk, op. cit., s. 73.

wskazują jednak przepisy postępowania cywilnego. Stwarza to sytuację, w której duchowny występujący w charakterze świadka przed sądem cywilnym, w przypadku posiadania informacji dotyczących danej sprawy, które powziął w czasie spowiedzi – inaczej niż w postępowaniu karnym, administracyjnym, czy podatkowym – może swobodnie skorzystać z przysługującego mu prawa i zdecydować o tym, czy ma odmówić złożenia zeznań, czy takie zeznanie złożyć. Ze względu na zasadę autonomii i niezależności Kościoła od państwa, wewnętrzną spójność polskiego systemu prawnego, jak również w ramach realizacji funkcji formalnej gwarancji wolności religijnej, celowe jest systemowe ujednoczenie modelu zakazu dowodowego tajemnicy spowiedzi na rzecz jego bezwzględного charakteru.

Wykaz literatury

- Abramek M., *Duchowny w procesie karnym – rozważania na kanwie zakazu dowodowego z art. 178 pkt 2 KPK*, „Monitor Prawniczy” 2019, nr 5.
- Adamczewski K.K., *Godność sakramentu pokuty, a jego ochrona w prawie kanonicznym oraz systemie prawa polskiego*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 2016, nr 25(2).
- Adamowicz L., *Wprowadzenie do prawa o sakramentach świętych według Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich*, Polihymnia, Lublin 1999.
- Bafia J., Bednarzak J., Fleming M., Kalinowski S., Kempisty H., Siewierski M., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 1971.
- Boratyńska K., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, (red.) A. Sakowicz, C.H. Beck, Warszawa 2018.
- Cieślak M., *Zagadnienia dowodowe w procesie karnym*, t. 1, Wyd. Prawnicze, Warszawa 1955.
- Daszkiewicz W., *Glosa do wyroku SN z 22.02.1978 r., I KR 12/78*, OSPiKA 1979, nr 7–8.
- Fuller L., *The Morality of Law*, New Haven 1967.
- Gruszecka D., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, (red.) J. Skorupka, C.H. Beck, Warszawa 2016.
- Grzegorzczak T., [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Lexis Nexis, Warszawa 1999.
- Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, C.H. Beck, Warszawa 2007.
- Huet S., *Sakrament pokuty w świetle teologii i psychologii*, cz. II, Wyd. SS. Loretańek-Benedyktynek, Warszawa 1959.
- Jurzyk M., *Ochrona spowiedzi w postępowaniu dowodowym a prawa penitenta i duchownego*, „Radca Prawny” 2004, Nr 2.
- Kosonoga J., *System środków dyscyplinujących uczestników postępowania karnego*, LEX 2014.
- Krukowski J., *Święci szafarze, czyli duchowni*, [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 2/1, (red.) J. Krukowski, Pallottinum, Poznań 2005.
- Kulesza C., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, (red.) K. Dudka, Wolters Kluwer, Warszawa 2018.

- Kurowski M., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I, Art. 1–424*, (red.) D. Świecki, LEX 2018.
- Laskowska A., *Dowody w postępowaniu cywilnym uzyskane w sposób sprzeczny z prawem*, „Państwo i Prawo” 2003, nr 12.
- Krocze P., *The Art of Legislation: the Principles of Lawgiving in the Church*, Wyd. Unum, Kraków 2011.
- Krocze P., *Czy system prawa kanonicznego może być wzorcem dla systemu prawnego federacji państw?*, „Prawo kanoniczne” 2016, nr 59(2).
- Kwiatkowski Z., *Zakazy dowodowe w procesie karnym*, Zakamycze, Kraków 2005
- Makarska M., *Przestępstwa przeciwko wolności sumienia i wyznania w Kodeksie karnym z 1997 roku*, TN KUL, Lublin 2005.
- Marszał K., *Proces karny. Zagadnienia ogólne*, Volumen, Katowice 2008.
- Mazurek F.J., *Ochrona praw człowieka w świetle encyklik Jana XXIII*, „Kościół i Prawo” 1991, nr 9.
- Pastuszko M., *Sakrament pokuty pojednania*, Wyd. Jedność, Kielce 1999.
- Plątek J.S., *Sprawowanie sakramentu pokuty i pojednania*, Wyd. WAM, Częstochowa 2001.
- Rakoczy B., *Tajemnica spowiedzi w polskim postępowaniu cywilnym, karnym i administracyjnym*, „Przebieg Sądowy” 2003, nr 11–12.
- Rakoczy T., *Ochrona tajemnicy spowiedzi. Zakaz wyjawiania okoliczności uciążliwych dla penitenta*, „Annales Canonici” 2011, nr 7.
- Raz J., *The Authority of Law. Essays on Law and Morality*, Oxford 1979.
- Romańczuk-Grącka M., *Karnoprawna ochrona wolności religii – wybrane zagadnienia*, „Studia Prawnoustrojowe” 2016, nr 33.
- Piasecki K., *Dowody*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do artykułów 1–505*, t. 1, (red.) K. Piasecki, Warszawa 2006.
- Pieron B., *Ochrona tajemnicy spowiedzi w prawie polskim*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 2012, nr 11.
- Sobczak J., *Gołda-Sobczak M., Wolność sumienia i wyznania jako prawo człowieka*, „Annales UMCS” 2012, vol. XIX, nr 1.
- Sowiński P.K., *Prawo świadka do odmowy zeznań w procesie karnym*, C.H. Beck, Warszawa 2004.
- Stefański R.A., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, (red.) Z. Gostyński, ABC, Warszawa 1998.
- Stefański R.A., Zablocki S., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 167–296. Tom II*, (red.) R.A. Stefański, S. Zablocki, LEX 2019.
- Syryjczyk J., *Ochrona tajemnicy spowiedzi w świetle kanonicznego prawa karnego*, „Prawo Kanoniczne” 2001, nr 44 (1–2).
- Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 1, (red.) S. Dubisz, PWN, Warszawa 2003.
- Tomkiewicz M., *„Tajemnica spowiedzi” i „tajemnica duszpasterska” w procesie karnym*, „Pokuratura i Prawo” 2012, nr 2.
- Wielec M., *Zakaz dowodowy tajemnicy spowiedzi w postępowaniu karnym*, Wyd. UKSW, Warszawa 2012.
- Wielec M., *Tajemnice w postępowaniu karnym*, „Monitor Prawniczy” 2014, nr 9.
- Wielec M., *Zakaz dowodowy tajemnicy spowiedzi na tle wybranych tajemnic w polskim porządku prawnym*, „Monitor Prawniczy” 2015, nr 23.
- Zubert B.W., *Sacramentale sigillum inviolabile est*, [w:] *Pro iure et vita. Wybór pism*, (red.) B.W. Zubert, Wyd. KUL, Lublin 2005.

Summary

Prohibition of proof of the facts covered by the secret of confession

Key words: witness, information, canon law, criminal proceeding, pastoral secrets.

Religious freedom constitutes a multidimensional issue, both when it comes to its scope and different types of guarantees legally protecting it. The aim of the article is trying to answer the question: Does the inadmissibility of evidence of ecclesiastics' testimonials concerning facts covered by the secret of confession in the Polish legal order sufficiently fulfill the function of a formal guarantee of religious freedom? To this end, the problem of dualism in legal protection of confession confession was analyzed. The scope of this protection was presented from the perspective of canon law and Polish law, with particular emphasis on criminal proceedings. Gaps were found in the provisions regarding this prohibition at both subjective, subjective and systemic levels, and therefore *de lege ferenda* conclusions were formulated. Above all, it is advisable to unify the model of this ban and extend it to pastoral secrets.

